

פנינים לפרשת שבוע

כי יהיה להם דבר

"כי...יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו, והודעתני את חוקי האלוקים" (פרק יח' טז)
לדאבון הלב ישנם יהודים רבים המדקדקים מאוד במצוות שבין אדם למקום, ומאידך מזלזלים הם בעניינים שבין אדם לחברו. הללו באים אל הרב לשאול שאלה בנוגע לחשש של טריפה, אבל לעולם לא יבואו לשאול שנוגע לחשש של גזל והונאה. רק לאחר שכבר פרץ סכסוך בינו לבין חבריו, הריהו גוררו לדין תורה. אלמלי היה כל אדם נזהר בממון חברו כמו בכל איסור אחר והיה בא מלכתחילה לשאול שאלות בנידון זה - כי אז היו נמנעים הרבה משפטים ודיני תורה. לפיכך, כששאל יתרו את משה, מדוע כה רבים הם המשפטים והסכסוכים בין בני ישראל - השיב לו משה, כי הסיבה לכך היא זו, שבעניינים שבין אדם למקום באים תחילה לשאול שאלה - "כי יבא אלי העם לדרוש אלוקים" - ואילו בעניינים שבין אדם לחברו ממתנינים עד אשר "כי יהיה להם דבר" - ורק אחר פרוץ הסכסוך "בא אלי" - בא האחד להזמין את חברו לדין תורה...

ענווה ואחדות

"ויחן שם ישראל נגד ההר" (פרק יט' ב') מפרש רש"י "כאיש אחד בלב אחד" "ויחן" הוא מלשון "חן" - האחדות האמיתית תיתכן רק כאשר כל יהודי נושא חן בעיני רעהו... (הה"ק מהר"י מוורקה ז"ל)
אחדות תיתכן רק כאשר יש מידת ענוותנות בכל אדם, שאין אחד מתגאה על חברו. משעה שהביטו בני - ישראל אל הר סיני, אשר זכה שתינתן עליו התורה משום שנמו הוא מהירים אחרים, למדו מזה את מידת השפלות והענווה, ועל ידי כך הגיעו ל "ויחן" - "כאיש אחד בלב אחד" ... (נחל קדומים)

אנשי חיל - שמח בחלקו

"ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת, שנאי בצע" (פרק יח' - כא') לפי הכתוב כאן, מציע יתרו למשה למנות שופטים ושרים על העם, על יסוד ארבע מידות טובות שיימצאו בנבחרים: "אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת ושנאי בצע". אולם כשמשה מבצע את הצעת יתרו, נאמר עליו: "וישמע משה לקול חותנו ויעש כל אשר אמר. ויבחר משה אנשי חיל... ויתן אותם ראשים על העם" (פרק יח' - כד' כה'). אם כן נשאלת השאלה: מדוע מעיד הכתוב על משה, שעשה "כל אשר אמר" חותנו? הרי לכאורה, בחר משה ב"אנשי חיל" בלבד, וכאילו התעלם משאר המידות הטובות שנקב יתרו בהצעתו! אפשר ליישב עניין זה על-פי דברי רש"י, המפרש "אנשי חיל" - עשירים, שאינם צריכים להחניף ולהכיר פנים (לנהוג במשוא-פנים במשפט). לדברי בן-זומא במסכת אבות (פרק ד', א'): "איזהו עשיר? השמח בחלקו" - יוצא, שמשה רבנו מינה כשופטים וכשרי העם רק אנשים השמחים בחלקם. ולפי הבנתו, שהשמח בחלקו הוא ממילא ירא ה', איש אמת ושונא בצע. כפי שיעץ לו יתרו.

בין אדם לחבירו

אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם, כגון אם יש פגם במוצר הנמכר צריך להודיעו לקונה אפילו אם הוא גוי.
חובה זו חלה גם במקרה שהפגם אינו מפחית את ערך החפץ. מתוך הדברים יוצא כי:
 סוחר שמוכר סחורה פגומה חייב להודיע שיש פגם בסחורה, ולא די בכך שמוריד את המחיר.
 המוכר דירה ויש בה פגם משמעותי כגון שיש בה רטיבות צריך להודיע זאת לקונה.
 המוכר מכונית צריך להודיע לקונה את פגמיה, ולא להסתפק בכך שהפחית את המחיר, ואם לא הוריד את המחיר ומוכרה ביותר מערכה האמיתי עובר גם באיסור אונאת ממון.

שואל ומשיב

שאלה:

איזו ברכה יש לברך על פרי הצבר (סאברס) בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה?

תשובה:

במסכת ברכות מ. נעשה בירור להגדרה על איזה סוגי פירות מברכים בורא פרי העץ, והובאה הגדרה, שכל שאם נוטלים את הפירות נשאר הגזע של העץ וחוזר ומביא פירות משנה לשנה מברכים עליהם בורא פרי העץ, ואם לא נשאר גזע העץ שיחזור להוציא פירות, אין לברך על פירות אלה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה.

הרא"ש מסכת ברכות פרק ו' סימן כג: כתב "וכל שעושה פירות משנה לשנה נקרא עץ, אבל כל שצריך לזרוען בכל שנה נקרא פרי הארץ". וכן כתב גם המאירי.

לעומתם ב "שיבולי הלקט" בסימן קס' כתב כל אילן שבחורף נושרים עליו ונשארים ענפיו וגזעו, ועל ידי השקאת מים חוזר ומוציא עלים ופירות, מברכים על פרותיו בורא פרי העץ. אבל אם מתייבש בחורף, וכלה גזעו וענפיו לגמרי, וחוזר ופורח משורשיו, כגון הבנות, מברכים על פרותיו בורא פרי האדמה. וכן הוא בהלכות גדולות דף ז' ובספר האשכול חלק א' עמוד סז'. ובראבי"ה בסימן קיג'. ובאור זרוע בסוף סימן קעב' בשם הר"י.

לפי זה בנדון שלנו שהעץ נשאר קיים, ונותן פירות בכל שנה ושנה, ואין צורך לחזור ולזרוע אותו מדי שנה בשנה, הרי הוא נחשב לפרי עץ הוא, וברכתו "בורא פרי העץ".

אמנם בירושלמי כלאים, סוף פרק ה' מתבאר, שעל מיני אטד מברכים בורא פרי האדמה, והצבר הנ"ל העץ וקליפת הפרי מלאים קוצים, ואם כן שמא גם הצבר נחשב כמין אטד שצריך לברך עליו בורא פרי האדמה.

הגאון הראשון לציון רבי מיוחס בכר שמואל בספר פרי האדמה חלק א' דף כד: האריך בזה למענייתו בדברי הפוסקים, והעלה שמכיוון שהצבר הוא פרי חשוב ומתקיים שנים רבות, ואין צריך לזרוע אותו בכל שנה, צריך לברך עליו בורא פרי העץ, ומה שאמרו בירושלמי הנ"ל, שעל מיני אטד מברכים בורא פרי האדמה, זהו דווקא בפירות גרועים, אבל פירות הראויים למאכל מברכים עליהם בורא פרי העץ. וכל שכן פרי זה שהוא מתוק מדבש ומרפא לעצם.

מרח החיד"א בספרו ברכי יוסף הביא כי מנהג האר"י הקדוש לברך על אילני הסרק "בורא פרי העץ" וסיים שכך המנהג. ובספר "קרן ציון" חלק ו' עמוד ח הביא בשם ספר ציר נאמן, שהגאון מהר"י ל דיסקין הורה גם כן אחר הבירור לברך עליו בורא פרי העץ (וכתבו להעיר, שפלא גדול על שיש שמברכים עליו בורא פרי האדמה). וכן כתב הגאון רבי אברהם חיים נאה בספר קצות השולחן (סימן מט). וכן עיקר להלכה ולמעשה.

סיכום:

העיקר להלכה ולמעשה לברך על פרי הצבר ברכת "בורא פרי העץ", עם כל זאת המברכים עליו ברכת "בורא פרי האדמה" יש להם על מי לסמוך. (מבוסס על שו"ת יחוה דעת חלק ב' סימן כא)

גְּדוּלְתוֹ יִשְׂרָאֵל

רבי צבי הירש זיוות - נולד בשנת ה' - תקס"ו עליו נאמר "הרב הגאון המופלג ומפואר, רם ונישא וגבה מאד". כיהן כרב בעיר זולקוב ובעיר קאליש. בצעירותו מלבד גדלותו בתורה, נתפרסם כבקי במדרש וספרי מחקר ופילוסופיה, כבן 21 שנה הוסמך על ידי רבו אפרים זלמן מרגלית מברודי. מחיבוריו "שור"ת מהר"ק", "תורה נביאים", "עטרת צבי", "דברי הוראה", "מבוא התלמוד" והגהות על הש"ס שנדפסו בש"ס. בהגהותיו של הש"ס דפוס וינה נדפסה גם תמונתו ומתחת לתמונה החרוזים האלה: ספריו נודעו, חכמתו תורתו למרחקים זורחת. ממעיין תבונתו ישתה ל חכם ולא יכיר מראהו, עתה יגיל ישמח גם ימצא נחת. אם גם תמונתו יראה כי קרן עור פנהו. רבי צבי נלב"ע בשנת ה' - תרט"ז